

Joachim Roman Bar

Posoborowa odnowa klauzury mniszek

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawno-historyczny 14/1-2, 87-104

1971

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

O. JOACHIM ROMAN BAR OFMCONV.

POSOBOROWA ODNOWA KLAUZURY MNISZEK

Treść: Wstęp, I Klauzura mniszek w latach 1918—1969, 1. Okres przed Soborem Watykańskim II, 2. Soborowy nakaz przystosowania klauzury mniszek. II Podział klauzury mniszek. III Ochrona klauzury mniszek, 1. Zakres klauzury materialnej, 2. Środki fizyczne ochrony, 3. Czuwanie ordynariusza miejscowego, 4 Sankcje karne. IV Wchodzenie do klauzury, 1. Zasady ogólne, 2. Zasady szczegółowe. V Wychodzenie mniszek z klauzury, 1. Zasady ogólne, 2. Zasady szczegółowe. Zakończenie.

Wstęp

Klauzura mniszek należy do tych instytucji prawa kanonicznego, które podlegają bardzo powolnym przemianom. Obecnie jednak w związku z uchwałami¹ Soboru Watykańskiego II i z nową instrukcją „Venite seorsum”² wydaną przez Kongregację Zakonów i Instytutów Świeckich dnia 15. VIII. 1969 r. prawo powszechne odnoszące się do klauzury mniszek zostało znacznie zmienione. Należy więc przeanalizować wspomnianą instrukcję i porównać ją z przepisami zawartymi w Kodeksie prawa kanonicznego. W ten sposób dopiero jasno poznamy, jak wyglądają posoborowe zmiany przeprowadzone w klauzurze mniszek.

I. Klauzura mniszek w latach 1918—1969

1. Okres przed Soborem Watykańskim II

Kodeks prawa kanonicznego (kan. 597—603) obowiązujący od 1918 r. utrwalił stan prawny odnośnie do klauzury mniszek, jaki się wytworzył w Kościele głównie na skutek aktów prawnych pap.

¹ Zob. dekret *Perfectae caritatis* o odnowie życia zakonnego; korzystałem z tekstu wydanego w jęz. łac. i pol. przez Wyd. Pallottinum: *Sobór Watykański II*, Poznań 1968. Normy wykonawcze do dekretu *Perf. car.* zawarte są w części II motu prop. *Ecclesiae Sanctae* pap. Pawła VI z dn. 6. VIII. 1966 r., AAS 58 (1966) 757—787.

² AAS 61 (1969) 674—690.

Bonifacego VIII, dekretów Soboru Trydenckiego i dokumentów prawnych wydanych przez papieży potrydenckich³.

Kongregacja Spraw Zakonnych pragnęła, aby przepisy kodeksowe odnoszące się do klauzury mniszek zostały wszędzie dokładnie wprowadzone, dlatego wydała dnia 6. II. 1924 r. obszerną instrukcję⁴, która wyjaśniła i uzupełniła w różnych szczegółach postanowienia Kodeksu.

Jednak w związku z potrzebami apostołskimi Kościoła oraz ze zmianą warunków społecznych i ekonomicznych zaczęto zastanawiać się, czy klauzura mniszek ma trwać nadal w tej formie, jaką jej nadał Kodeks prawa kanonicznego, czy raczej należy przeprowadzić jakieś poważniejsze zmiany w organizacji życia mniszek, zwłaszcza odnośnie do klauzury. Problem ten podjął pap. Pius XII w konst. „Sponsa Christi”⁵ z dnia 21. IX. 1950 r. Przepisy wydane przez Piusa XII uzupełniła instrukcja⁶ Kongregacji Spraw Zak. wydana dnia 23. XI. 1950 r. Dalszym rozwinięciem ustawodawstwa z 1950 r. jest instrukcja⁷ tejże Kongregacji z 25. III. 1956 r.

Możemy więc rozróżnić dwa okresy w rozwoju klauzury mniszek⁸: do 1950 r. stosowanie dość rygorystycznych przepisów kodeksowych oraz instrukcji z 1924 r. i okres pewnych złagodzeń klauzury datujący się od zmian wprowadzonych przez pap. Piusa XII w 1950 r. a ujętych w sposób szczegółowy w instrukcji z 1956 r. Stan ten przetrwał aż do ustawodawstwa soborowego.

2. Soborowy nakaz przystosowania klauzury mniszek

Sobór Watykański II zajmuje się klauzurą mniszek w dekrete „Perfectae caritatis” (n. 16). W ramach ogólnej odnowy życia zakonnego Sobór nakazuje również zająć się klauzurą mniszek: „Klauzura papieska mniszek oddanych wyłącznie życiu kontemplacyjnemu ma być zachowana w swej mocy, lecz należy ją przystosować do warunków czasu i miejsca, znosząc, po wysłuchaniu zdania odnośnych klasztorów, zwyczaje przestarzałe”.

„Natomiast inne mniszki, oddające się na mocy reguły zewnętrznym dziełom apostołstwa, mają być wyjęte spod klauzury papieskiej, aby mogły lepiej pełnić powierzone im obowiązki apostołstwa, zachowując jednak klauzurę według przepisów konstytucji”.

Uzupełnieniem postanowienia soborowego są normy wykonawcze do dekretu „Perfectae caritatis”.

³ Zob. Bogdan Fr. ks., *Geneza i rozwój klauzury zakonnej*. Poznań 1954.

⁴ AAS 16 (1924) 96—101.

⁵ AAS 43 (1951) 5—24.

⁶ AAS 43 (1951) 37—44.

⁷ AAS 48 (1956) 512—526.

⁸ Por. Escudero G., *La clausura papale delle monache*. W: *La nuova disciplina canonica sulle monache*, Roma 1952 s. 143—162.

Przepisują one:

a) „Klaurę papieską należy uważać za instytucję ascetyczną szczególnie związaną ze specjalnym powołaniem mniszek, zwłaszcza że stanowi ona znak, ochronę i specjalną postać usunięcia się od świata” (n. 30).

b) „Adaptacja tej klauzury ma się dokonać w ten sposób, żeby zawsze zostało zachowane materialne oddzielenie od świata zewnętrznego. Poszczególne natomiast zakony, według własnego ducha mogą ustanowić i określić w konstytucjach szczególne normy tego materialnego oddzielenia” (n. 31).

c) „Znosi się klaurę mniejszą. Mniszki zatem, które na mocy reguły oddają się dziełom zewnętrznym, mają określić w konstytucjach własną klaurę” (n. 32).

d) „Mniszki zaś, które choć z reguły są kontemplacyjne, podejmą jednak dzieła zewnętrzne, po odpowiednim okresie czasu, zostawionym im do namysłu, albo zrezygnowały z dzieł zewnętrznych, zatrzymają klaurę papieską, albo w dalszym ciągu kontynuując podjęte dzieła, określą w konstytucjach własną klaurę, przy niezmiennym utrzymaniu stanu mniszek” (n. 32).

Normy nie podały kto ma oznaczyć okres czasu potrzebny do namysłu. Może to uczynić ordynariusz miejscowy lub kapituła federacji, albo też Kongregacja Zakonów. Okres ten powinien trwać kilka miesięcy, aby siostry mogły się zapoznać z nowym prawem, ewentualnie zlikwidować swe prace zewnętrzne i ułożyć odpowiednio swe konstytucje.

Dostosowanie klauzury mniszek do zmienionych warunków, jak tego domaga się dekret „*Perfectae caritatis*” (n. 16), należy przeprowadzić tak, jak zostało ustalone w normach wykonawczych⁹ do tego dekretu dla dokonania zmian w konstytucjach¹⁰. Najpierw trzeba zebrać życzenia mniszek poszczególnych klasztorów przez delegata Stolicy Apost., albo przez władze zakonne (jeżeli takie istnieją) a potem postarać się o zredagowanie tekstu i uzyskać zatwierdzenie konstytucji przez Stolicę Apost.

Artykuł 17 instrukcji z 1969 r. zaznacza, że w myśl numeru 6 norm wykonawczych do dekretu „*Perfectae caritatis*” nie można wprowadzać bez otrzymania naprzód pozwolenia Stolicy Apost. eksperymentów przeciwnych przepisom zawartym w instrukcji „*Venite seorsum*” z 1969 r., bo one stanowią obecnie prawo powszechne. Te zaś klasztory, które w przystosowaniu klauzury papieskiej wprowadziły już jakieś nowości, są obowiązane przedłożyć je do osądzenia Kongregacji Zakonów w ciągu sześciu miesięcy od dnia wydania powyższej instrukcji.

⁹ n. 9—11. Zob. komentarz ogólny Fogliasso E., *II decreto „Perfectae caritatis”*, Torino 1967 s. 491—496.

¹⁰ Instr. 1969 art. 17.

Istnieje nakaz, aby znieść „zwyczaje przestarzałe”¹¹, ale nie tak łatwo można zawyrokować, co jest przestarzałe w klauzurze. Niektórzy kanoniści sądzą¹², że przestarzałe są kraty, zbyt surowe oddzielenie od świata, zamiast życia samotnego stworzenie życia w zamknięciu na sposób więzienia, także zasady stosowane do wychodzenia, ciągle prośby o pozwolenie ordynariusza miejscowego na wychodzenie, wykluczenie od udziału w liturgii, co jest dozwolone osobom świeckim, trudność korzystania z porady lekarza itp.

Krokiem naprzód w dostosowaniu klauzury do obecnych warunków jest ogłoszenie 15. VIII. 1969 r. przez Kongregację Zakonów instrukcji „Venite seorsum”. Wyszła ona naprzeciw przynajmniej niektórym życzeniom stawianym przez znawców prawa zakonnego. Podane tam zasady są ogłoszone tytułem próby i mogą być jeszcze zmienione w przygotowującej się kodyfikacji prawa kanonicznego. Instrukcja ta jest równocześnie dalszym praktycznym zastosowaniem i uzupełnieniem przepisów o klauzurze zawartych w dekrecie „Perfectae caritatis”.

II. Podział klauzury mniszek

W Kodeksie prawa kanonicznego (kan. 597—603) i w instrukcji z 1924 r. jest mowa tylko o jednym rodzaju klauzury dla klasztorów mniszek — jest to klauzura papieska.

Faktycznie jednak były klasztory mniszek, które ze względu na warunki lokalowe lub swą pracę apostołską nie mogły zachować tej klauzury w całej pełni i trzeba było dla nich stosować różne dyspensy. Kongregacja Spraw Zakonnych pragnęła jednak usunąć taki stan rzeczy i uregulować sprawę klauzury w jakiś sposób stały, pozwalający na pracę apostołską, bez uciekania się do ciągłych dyspens. W latach 1927—1928 klasztory prowadzące pracę apostołską musiały się zadeklarować¹³ czy chcą zachować klauzurę papieską po zrezygnowaniu z pracy apostołskiej, czy raczej pragną kontynuować swą pracę a zrezygnować z klauzury papieskiej. Wprowadzono wtedy poszczególnymi dekretami, wydanymi dla określonych klasztorów, klauzurę biskupią, ale z urządzeniami klauzury papieskiej¹⁴. Klauzura ta w klasztorach mniszek bardzo różniła się od klauzury biskupiej obowiązującej w kongregacjach

¹¹ Dekret *Perf. car.* n. 16.

¹² Zob. np. Beyer J., *De vita per consilia evangelica consecrata*, Roma 1969 s. 262.

¹³ Znane są wypadki tej akcji i na terenie Polski, np. w Krakowie, St. Sączu i i.

¹⁴ Pozostała krata, ograniczenie odnośnie wychodzenia z klasztoru itd.

zakonnych. Wprowadzenie takiej klauzury pociągało za sobą zakaz składania na przysiężność w klasztorze mniszek ślubów uroczystych i inne konsekwencje prawne (np. odnośnie do obowiązku odmawiania oficjum).

Konstytucja apostołska „Sponsa Christi” pap. Piusa XII z dnia 21. XI. 1950 r. i uzupełniająca ją instrukcja Kongregacji Spraw Zakonnych z dnia 23. XI. 1950 r. wprowadziły podział klauzury papieskiej w klasztorach mniszek na mniejszą i większą. Odtąd musiała zniknąć klauzura biskupia z urządzeniami klauzury papieskiej.

Klauzura papieska większa to taka klauzura, która była określona w Kodeksie prawa kan. (kanony 597—603) oraz w instrukcji wydanej w 1924 r. i miała być zachowywana w klasztorach mniszek oddanych wyłącznie kontemplacji.

Klauzura papieska mniejsza¹⁵ miała obowiązywać w klasztorach mniszek oddanych umiarkowanej pracy apostołskiej. Zachowywała w całości te podstawowe przepisy klauzury mniszek, jakimi różniła się wybitnie od klauzury kongregacji (kan. 604) i klauzury zakonów ścisłych męskich (kan. 598—599). Pociągała za sobą:

1. Surowy zakaz wpuszczania do części domu przeznaczanego na wspólne mieszkania mniszek i podlegającego prawom klauzury (kan. 597) jakichkolwiek osób spoza zgromadzenia (kan. 600).

2. Również surowy zakaz dla mniszek wychodzenia poza obręb klasztoru, podobnie jak jest u mniszek podległych klauzurze większej.

Z części domu przeznaczonej dla zgromadzenia, do innych części położonych w obrębie klasztoru, ale przeznaczonych na dzieła apostołstwa, mogły wychodzić tylko z przyczyny dzieł apostołstwa i za pozwoleniem przełożonej tylko te mniszki, które stosownie do konstytucji i przepisów Stolicy Apost. były przeznaczone do wykonywania danego dzieła apostołstwa¹⁶.

Klauzura papieska mniejsza utrzymała się przez czas stosunkowo niedługi, bo tylko do ustawodawstwa soborowego (r. 1965—1966). Praktyka życiowa wykazała, że różnice między siostrami jednej społeczności klasztornej, wprowadzone w związku z zaprowadzeniem w niektórych klasztorach klauzury papieskiej mniejszej, nie sprzyjają wzajemnej miłości i spoiwości rodziny zakonnej. Jednak należało pozostawić pracę apostołską w tych klasztorach mniszek, które ją prowadziły na mocy przepisów re-

¹⁵ Por. Bar J., *Klasztor klauzurowy według konstytucji „Sponsa Christi”*, Tarnów 1958 s. 13—16.

¹⁶ Inne szczegóły, zwłaszcza co do wchodzenia obcych osób do klasztoru opuszczam, bo nie są konieczne dla zrozumienia instytucji klauzury pap. mniejszej.

guły lub zwyczajów. Stąd ustawodawstwo soborowe wprowadziło nowy podział klauzury mniszek.

Soborowy dekret „*Perfectae caritatis*” (n. 16) uznaje dla mniszek dwa rodzaje klauzury: papieską i konstytucyjną.

Papieska klauzura obowiązuje mniszki oddane wyłącznie życiu kontemplacyjnemu, natomiast konstytucyjna te mniszki, które oddają się zewnętrznym dziełom apostołstwa. Wobec tego została zniesiona klauzura papieska mniejsza. Wynikało to już ze sformułowania przepisu zawartego w dekreście „*Perfectae caritatis*” (n. 16) a nadto wyraźnie to zaznaczyły normy wykonawcze (n. 32) do tego dekretu.

Klauzura papieska zasadniczo będzie jednakowa dla wszystkich klasztorów oddanych życiu wyłącznie kontemplacyjnemu. Nad jej określeniem i zachowaniem czuwa Stolica Apostolska. Dlatego nazywa się papieską, bo jak wyjaśnia art. 1 instrukcji „*Venite seorsum*” z 1969 r. „normy jakimi się kieruje, powinny być zatwierdzone władzą Stolicy Apost., chociażby chodziło o normy, które są lub będą ustanowione przez prawo partykularne, a które w sposób odpowiedni określają właściwy charakter zakonów”.

Są jednak dopuszczalne drobne różnice odnośnie do tej klauzury między poszczególnymi zakonami. Instrukcja „*Venite seorsum*”¹⁷ podkreśla, że każda rodzina zakonna ma sobie właściwą cechę i własny charakter, co trzeba zachować. Jednym z elementów, powodujących różnicę między klasztorami mniszek to właśnie sposób, w jaki poszczególne zakony pojmują i stosują materialne odzielenie się od świata przez klauzurę.

Klauzura konstytucyjna mniszek będzie bardziej zróżnicowana, w zależności od krajów i prac apostołskich. W jakim stopniu ta klauzura będzie się różnić od klauzury papieskiej, okaże życie. Z jednej bowiem strony klauzura nie może utrudniać wykonywania dzieł apostołskich, z drugiej jednak strony życie mniszek musi się różnić od życia zgromadzeń zakonnych oddających się apostołstwu. Pewnym wzorem mogłyby być dotychczasowe przepisy odnoszące się do klauzury papieskiej mniejszej, nieco jeszcze złagodzone, a także niektóre uprawnienia (*facultates*) zawarte w statutach różnych federacji klasztorów mniszek.

III. Ochrona klauzury mniszek

Klauzura mniszek rozumiana w znaczeniu materialnym, czyli jako miejsce, z którego mniszki nie mogą wychodzić poza wypadkami przewidzianymi w prawie i do którego nie mogą wchodzić

¹⁷ Rozdz. VI przy końcu.

osoby spoza klasztoru, poza pewnymi wyjątkami, powinna być jasno określona i odpowiednio strzeżona.

1. Zakres klauzury

Art. 2 instrukcji z 1969 przepisuje: „Prawo klauzury papieskiej obejmuje cały dom, w którym mieszkają mniszki, wraz z ogrodami i wirydarzami, do których dostęp zastrzeżony jest mniszkom”.

Jest tu powtórzony początek § 2 kanonu 597. Innych szczegółów instrukcja nie przytacza. Rozumie się, że dalej pozostaje w mocy przepis kan. 597 § 3, aby wyraźnie oznaczyć, które części klasztoru podlegają klauzurze i że do ordynariusza miejscowego należy dokładnie określić zakres klauzury i wprowadzanie zmian pod tym względem.

2. Środki fizyczne chroniące klauzurę

Więcej miejsca poświęciła instrukcja „Venite seorsum” z 1969 r. fizycznym środkiem chroniącym klauzurę. W art. 3 postanawia: „Ogrodzenie klasztoru objęte prawem klauzury powinno być tak urządzone, żeby stanowiło materialne oddzielenie¹⁸, uniemożliwiająca wchodzenie i wychodzenie (np. okolenie murem lub innym skutecznym sposobem, jak deskami, żelazną siatką, gęstym i mocnym płótem). Do wchodzenia i wychodzenia służyć będą drzwi, zamykane na klucz”.

Nie wystarczy więc np. sam napis „Wejście wzbronione”, „Terren przeznaczony dla zakonnic” itp. To faktyczne oddzielenie musi być w jakiś sposób trwały uzewnętrznione i widoczne dla ludzi. Ale instrukcja nie zajmuje się kazuistyką, pozostawia tutaj dużą swobodę. Szczegóły powinny być ujęte w konstytucjach i dyrektoriach, jednak nie musi się obecnie stosować rygorystycznych przepisów instrukcji z 1924 r.

Jednak przy obecnych możliwościach przekazu myśli ludzkiej i łączności za pomocą prasy, radia i telewizji nie będzie zachowany spokój w klasztorze i nie będą zabezpieczone warunki dla życia kontemplacyjnego, o ile nie wprowadzi się w klasztorze mniszek jakiś norm ograniczających możliwość korzystania z tych środków.

Instrukcja podała surowe zakazy co do radia i telewizji a nieco łagodniejsze co do prasy.

„Na używanie radia i telewizji w klasztorach mniszek o życiu wyłącznie kontemplacyjnym można pozwolić tylko w szczególnych okolicznościach, mających charakter religijny” (art. 10).

¹⁸ Tak jak nakazały normy wykonawcze do dekretu *Perfectae caritatis* n. 31.

Nie zaznacza instrukcja, kto ma dawać pozwolenie. Z natury rzeczy wynika, że decyduje przełożona. Ona dowiaduje się o przewidzianym programie religijnym i odpowiednio do okoliczności zmieni porządek dnia. Będą to raczej przypadki sporadyczne.

„Trzeba uważać, aby dzienniki, czasopisma i inne środki przekazu myśli nie były ani zbyt liczne, ani bezkrytycznie dopuszczalne¹⁹. Przez te bowiem środki duch tego świata może przeniknąć i zamącić nawet najlepsze zgromadzenia” (art. 11).

Dzienniki, czasopisma itp. nie muszą być wyłącznie treści religijnej. Zalecany jest tylko roztropny dobór czasopism. Czuwa tutaj głównie przełożona klasztoru, ale i ordynariusz miejscowy może dać jakieś wskazania.

3. Czuwanie ordynariusza miejscowego

Pomocą w zachowaniu klauzury mniszek jest czuwanie nad nią ze strony ordynariusza miejscowego, jak to przepisuje kan 603.

Wprawdzie przy współczesnym ujęciu roli biskupa w diecezji nie jest rzeczą wskazaną, aby ordynariusz miejscowy miał rozstrzygać drobiazgi życia codziennego, co może bez trudności załatwić przełożona klasztoru, niemniej jednak opieka ordynariusza nad klauzurą mniszek sprzyja trwałości i poszanowaniu klauzury. Stąd art. 15 instrukcji z 1969 r. przepisuje: „Kościół, ponieważ wysoko ceni życie kontemplacyjne klauzurowe, wyraża wielkie uznanie dla mniszek, które dostosowując klauzurę w sposób temu życiu kontemplacyjnemu bardziej odpowiadający, nienaruszenie przestrzegają odosobnienia od świata²⁰. Tych zaś, którzy mają prawo i obowiązek czuwania nad zachowaniem klauzury — mianowicie Ordynariusza miejscowego i Przełożonego zakonnego, jeśli takiemu klasztor podlega — usilnie zachęca, aby ją z wszelką troskliwością ochraniali, a Przełożoną, do której bezpośrednio należy strzeżenie klauzury, stosownie do swego urzędu skutecznie wspomagali”.

Również czuwanie nad zachowaniem klauzury odbywa się przez wizytowanie klasztoru mniszek przez ordynariusza miejscowego i przełożonego zakonnego, o ile klasztor podlega przełożonemu zakonnemu.

Instrukcja z 1969 r. nakazuje (art. 14): „Podczas wizytacji kanonicznej wizytator winien zbadać klauzurę materialną. Przełożona zaś powinna zdać sprawę z zachowania przepisów o klauzurze i przedłożyć do wglądu księgę, w której wiernie notuje się wyjścia i wejścia”.

Badanie klauzury materialnej w czasie wizytacji ma na celu

¹⁹ Por. dekret soborowy *Inter mirifica* n. 4.

²⁰ Por. dekr. *Perfectae caritatis* n. 7.

stwierdzenie, czy i jak klauzura jest oznaczona i zabezpieczona, oraz czy nie zachodzi konieczność wprowadzenia jakichś zmian albo uzupełnień.

Przeglądnięcie przez wizytatora księgi, w której są zanotowane wyjścia z klauzury i wejścia do niej ma go pouczyć o ile i w jakim stopniu są zachowane przepisy kanoniczne o wychodzeniu mniszek z klauzury i wchodzeniu poza klauzurę osób obcych. W ten sposób może ordynariusz wypełnić i inne artykuły instrukcji, które zobowiązują go do czuwania nad wyjściem z klauzury i wejściem do niej, w przypadkach przewidzianych prawem.

O istnieniu księgi do zapisywania wyjścia z klauzury i wejścia do niej pierwszy raz wspomina dopiero instrukcja z 1969 r. Może dotychczas istniała taka księga w niektórych klasztorach i okazała się praktyczną.

4. Sankcje karne

Kan. 2342 nakładał karę ekskomuniki zastrzeżonej Stolicy Apost. w sposób zwykły tak na mniszki bezprawnie opuszczające klauzurę jak i na wszystkich bezprawnie wchodzących do klauzury mniszek, albo wprowadzających takie osoby lub je przyjmujących. Instrukcja z 1969 r. (art. 16) postanowiła: „Kary ustanowione na przekraczających klauzurę mniszek zostają pozbawione swej mocy aż do promulgacji nowego Kodeksu prawa kanonicznego”.

Obecnie najwyższy Prawodawca kościelny uważa, że dla ochrony klauzury mniszek nie są potrzebne kary kanoniczne. Jest to zgodne z ogólną tendencją posoborową, aby w prawie kanonicznym ograniczyć stosowanie kar, zwłaszcza ekskomuniki.

Natomiast instrukcja podkreśla (art. 13), że „prawo klauzury nakłada ciężki obowiązek sumienia tak na mniszki, jak i na osoby z zewnątrz”. Innymi słowy grzeszy ciężko, kto świadomie i dobrowolnie przekracza w ważnej materii przepisy o klauzurze mniszek. Odnosi się to w pierwszym rzędzie do bezprawnego wejścia za klauzurę i wyjścia z niej.

IV. Wchodzenie do klauzury

1. Zasady ogólne

„Prawo klauzury zabrania wstępu na teren klasztoru objęty klauzurą komukolwiek, bez względu na stan, płeć i wiek, wyjąwszy wypadki przewidziane przez prawo”²¹. Została więc i obecnie utrzymana zasada wyrażona w pierwszym zdaniu kanonu 600. Powiedziano jednak ogólnie „wyjąwszy wypadki przewidziane przez

²¹ Instr. 1969 r. art. 6.

prawo" (*exceptis casibus de quibus iure cautum est*), bez powoływania się na pozwolenie Stolicy Ap. („*sine S. Sedis licentia*”) jak ma kan. 600, bo te pozwolenia mogą być zawarte w prawie powszechnym i partykularnym.

Prawo, o którym wspomina art. 6 instrukcji z 1969 r., to normy ogłoszone w tej instrukcji, bo one obecnie, w oparciu o postanowienie Soboru Watykańskiego II chcą posunąć naprzód soborowe dzieło odnowy życia zakonnego²². Również prawo partykularne, zatwierdzone przez Stolicę Apost. Zostały więc zmienione przepisy kodeksowe.

Trzeba jednak pamiętać, że „prawo partykularne.. może — zgodnie z duchem i charakterem poszczególnych zakonów — czy to ustanowić surowsze normy co do klauzury, czy też określić inne wypadki wchodzenia i wychodzenia celem zaradzenia potrzebom klasztoru lub dla dobra mniszek”²³.

Zasadę powyższą należy mieć na uwadze przy dostosowywaniu konstytucji mniszek do dzisiejszych potrzeb, bo można złagodzić nieco albo obostrzyć przepisy prawa powszechnego.

Mogą także istnieć partykularne indulty Stolicy Apost. pozwalające na wejście do klauzury²⁴.

2. Zasady szczegółowe

Na wzór kan. 600 wylicza instrukcja z 1969 r. w art. 8 osoby, którym dozwolone jest wejście do klauzury. Lista umieszczona w instrukcji jest znacznie obszerniejsza od listy kodeksowej.

Jest obecnie dozwolone wejście do klauzury mniszek następującym osobom:

1) „Kardynałom św. Kościoła Rzymskiego, którzy mogą sobie dobrać kilku towarzyszy”.

Został powtórzony kan. 600 n. 3 ale z zaznaczeniem, że kardynał może sobie dobrać kilku towarzyszy.

Kanon 600 n. 3 nic nie mówił o świcie kardynała²⁵. Instr. 1956 r. (n. 29 b) pozwalała wejść kardynałowi z jednym lub z dwoma

²² Zob. wstęp instr. 1969 r.

²³ Instr. 1969 r. art. 9.

²⁴ Por. Instr. 1969 r. art. 8. Np. na podstawie indultu może generał oo. dominikanów wchodzić razem ze swiutą (*una cum comitatu*) dla słusznej przyczyny do klasztorów ss. dominikanek mniszek, zob. S. Congr. de Relig. 18. XI. 1966, N. 6655—66, druk. w czasop. Comment. pro. Relig. 46 (1967) 227.

²⁵ Stąd dyskusje między komentatorami Kodeksu, jedni uważali, że kardynałowi wolno wejść do klauzury ze swiutą, inni byli przeciwnego zdania, zob. np. Schaefer T., *De religiosis*, ed. 4 Roma 1947 s. 694, albo Fanfani L., *De iure religiosorum*, ed. 3 Rovigo 1949 s. 460.

duchownymi, albo z człowiekiem świeckim należącym do domowników kardynała. Instr. 1969 r. zostawiła kardynałom całkowitą swobodę co do doboru towarzyszy.

2) „Nuncjuszowi i Delegatom Apostolskim w miejscach podlegających ich jurysdykcji”.

Nie ma mowy w instrukcji o możliwości dobrania towarzyszy. „Miejsca podlegające ich jurysdykcji” to te kraje, dla których są ustanowieni przedstawicielami Stolicy Apost.

3) „Tym, którzy aktualnie sprawują najwyższą władzę w państwie oraz ich małżonkom wraz ze świtą”.

Powtórzony kan. 600 n. 3.

Na podstawie wyjaśnienia Komisji Interpretacyjnej²⁶ pozwolenie powyższe odnosi się również do piastujących najwyższą władzę w państwie związkowym (in Statu Foederato).

Trzeba także zaznaczyć, że może wejść do klauzury osobno ze swą świtą sprawujący najwyższą władzę w państwie i osobno jego małżonka ze świtą. Ilość osób w świcie nie jest ograniczona²⁷.

4) „Ordynariuszowi miejscowemu i Przełożonemu zakonnemu, ze słusznej przyczyny”.

Prawo to przyznało motu proprio „Pastorale munus”²⁸ pap. Pawła VI. Instrukcja rozszerzyła to prawo na przełożonego zakonnego, ze względu na wykonywanie także przez niego jurysdykcji nad klasztorem mniszek.

O słuszności przyczyny decyduje ordynariusz (przełożony zakonny).

5) „Wizytatorom kanonicznym w czasie trwania wizytacji, lecz tylko dla dokonania inspekcji, przy czym powinien im towarzyszyć socjusz”.

Został powtórzony kan. 600 n. 1, ale w ogólniejszym ujęciu i bez oznaczenia, kto ma być wybrany na socjusza wizytatora²⁹.

Po dokonaniu inspekcji wizytator nie może zatrzymać się wewnątrz klauzury dla odbycia rozmów z zakonnicami, ale ma się udać do rozmównicy³⁰. Z zakonnicą chorą ma porozmawiać w jej celi.

6) „Kapłani, wraz z usługującymi, dla udzielenia sakramentów chorym lub dla odprawienia obrzędów pogrzebowych”³¹.

²⁶ Pont. Comm. 26. II. 1952 r., AAS 44 (1952) 496.

²⁷ Por. F a n f a n i, *De iure religiosorum* s. 454.

²⁸ n. 34.

²⁹ Kodeks wymagał przynajmniej jednego duchownego albo zakonnika dojrzałego wiekiem.

³⁰ Por. instr. 1924 r. n. III, 2 b.

³¹ W nieco mniejszym zakresie pozwalała na to już instr. 1956 r. (n. 27).

Szerzej ujęty przepis kan. 600 n. 2. Mowa o jakimkolwiek kapłanie (a nie tylko o spowiedniku zakonnic), który może udzielić sakramentów chorym.

Kapłanowi mogą towarzyszyć usługujący (ministranci). Nie ma mowy w instrukcji o zachowaniu innych przepisów prawnych (towarzystwo dwu zakonnic itp.), ale wystarczy przestrzegać zasad roztropności.

Cel wejścia kapłana może być podwójny: 1) udzielenie sakramentów chorym (spowiedź, Komunia św., sakrament chorych), 2) odprawienie obrzędów pogrzebowych. Oczywiście o ile przynajmniej część obrzędów da się odprawić w kościele, kapłan opuszcza klauzurę i dalsze ceremonie odbędą się w kościele.

7) „Kapłanowi dla asystowania osobom złożonym długotrwałą lub ciężką chorobą”.

Dobro dusz wymaga, aby i zakonnice klauzururowe miały większą pomoc ze strony kapłana. Chodzi o chorobę trwającą kilka miesięcy. Ciężka choroba jest wtedy, gdy grozi niebezpieczeństwo śmierci.

Nie musi być choroba długotrwała i ciężka, wystarczy gdy jest albo długotrwała, albo ciężka.

8) „Kapłanowi, wraz z usługującymi, dla odprawienia procesji liturgicznych, gdy o to poprosi Przełożona”.

Procesje są przewidziane albo w księgach liturgicznych, albo w partykularnym prawie zakonnym. Dla przewodniczenia w tych procesjach przełożona może zaprosić jakiegokolwiek kapłana. „Usługujący” to kościelny i ministranci, potrzebni dla urządzenia procesji.

9) „Za pozwoleniem Przełożonej, pod nadzorem Ordynariusza miejsca i Przełożonego zakonnego, jeśli takiemu klasztor podlega, lekarzom i innym osobom, których praca lub fachowa pomoc jest konieczna do zaradzenia potrzebom klasztoru”.

Nie ma obecnie potrzeby uprzedniego zgłaszania tych osób ordynariuszowi miejscowemu. O tym, czyja pomoc i kiedy jest potrzebna klasztorowi, decyduje przełożona.

Przy wprowadzeniu powyższych osób do klasztoru należy zachować ogólne zasady roztropności. Osoby te mają załatwić to, co należy do ich pracy i zaraz powinny opuścić klauzurę. Ich pomoc nie powinna być powodem zakłócenia skupienia w klasztorze i przeszkodą w modlitwie oraz pracy.

10) „Siostram oddanym zewnętrznemu usłudze klasztoru, zgodnie z ich własnymi statutami”.

O tyle siostry zewnętrzne mogą przebywać za klauzurą, o ile na to pozwalają ich statuty, lub o ile ich pomoc wewnątrz klauzury jest potrzebna. Nie chodzi tylko o statuty zatwierdzone dla

wszystkich sióstr zewnętrznych³², ale także o statuty federacji i inne przepisy odnoszące się do sióstr zewnętrznych, np. czasem zawarte w konstytucjach danego klasztoru mniszek.

V. Wychodzenie mniszek z klauzury

1. Zasady ogólne

„Na mocy prawa klauzury mniszki, nowicjuszki i postulantki powinny żyć w ogrodzonym terenie klasztoru, objętym klauzurą i nie wolno im stałamtąd wychodzić, z wyjątkiem wypadków przewidzianych przez prawo”³³.

Jest to nieco ogólniej ujęta zasada postawiona w kan. 601 § 1. „Prawo” należy tak samo rozumieć jak wyżej objaśniono przy omówieniu zasad o wchodzeniu do klauzury.

Również mogą istnieć specjalne indulty Stolicy Apost. pozwalające mniszkom na wyjście z klauzury³⁴.

Instrukcja z 1969 r. (art. 12) zdaje sobie sprawę ze zmienionych warunków społecznych, wie że różne sprawy załatwia się na posiedzeniach i zebraniach, na których pożądana byłaby także obecność mniszek. Nie podaje szczegółowych wskazań w tym względzie, ale stawia ogólną zasadę, a resztę zostawia roztropności przełożonych i ordynariusza miejscowego, mianowicie: „Wszelkiego rodzaju posiedzeń czy zebrań, które tylko z trudnością, albo wcale nie dają się pogodzić z życiem klauzурowym, należy roztropnie unikać. Jeżeli jednak warunki obecnego życia wskazywałyby na ich użyteczność, wówczas, po otrzymaniu należnego pozwolenia, można niekiedy dozwolnić mniszkom na udział w takich zebraniach, które rzeczywiście sprzyjają życiu klauzурowemu, byleby jednak tego rodzaju wyjścia z klauzury nie zdarzały się zbyt często. Niech przełożeni pamiętają, że czystość i zapał życia klauzурowego w wielkiej mierze zawisły od ścisłego zachowania prawa klauzury. Dlatego wychodzenie poza obręb klasztoru niech należy do wyjątków”.

O pozwolenie na wyjście z klasztoru, aby mniszki (nowicjuszki, postulantki) mogły wziąć udział w zebraniu, prosi przełożona klasztoru ordynariusza miejscowego i przełożonego zakonnego o ile takiemu klasztor podlega³⁵. Ordynariusz (i przełożony zakonny) określi czas pobytu poza klaszturem.

Zebrania i posiedzenia pożyteczne dzisiaj dla życia klauzурowego, to zebrania przełożonych danego kraju, wspólne przeszkole-

³² Zatwierdzone 25. III. 1961 r., AAS 53 (1961) 371—380.

³³ Instr. 1969 r. art. 5.

³⁴ Instr. 1969 r. art. 7.

³⁵ Por. Instr. 1969 r. art. 7 c.

nie mistrzyń nowicjatu, kurs katechetyczny dla siostr z różnych klasztorów, aby potem mogły te siostry prowadzić w klasztorach dokształcenie religijne, kurs dla ekonomek itp.

Dwa ostatnie zdania art. 12-go instrukcji z 1969 r. (wyżej przytoczone) odnoszą się do wszystkich przypadków wychodzenia mniszek z klasztoru, a nie tylko do posiedzeń i zebrań.

2. Zasady szczegółowe

Instrukcja z 1969 r. w art. 7 rozszerzyła znacznie kan. 601 co do ilości przypadków, w których wolno jest mniszkom (nowicjuszkom, postulantkom) wyjść z klauzury. Określiła jednak szczegółowo te przypadki, wskazała kto ma dawać pozwolenie oraz oznaczyła czas pobytu poza klauzurą.

A) Przypadki wyjścia z klauzury

Obecnie mogą mniszki (nowicjuszki i postulantki) wyjść z klauzury:

1) „W przypadku bardzo wielkiego i zagrażającego niebezpieczeństwa”.

Przypadek ten przewiduje kan. 601 § 1, ale w bardziej zaciętej formie, bo mowa tam o zagrażającym niebezpieczeństwie śmierci albo innym bardzo wielkim nieszczęściu. Niebezpieczeństwo to, o ile na to czas pozwalał, miał na piśmie stwierdzić ordynariusz miejscowy (kan. 601 § 2). Obecna instrukcja nie wymaga udawania się do ordynariusza miejscowego, jest więc nieco zmieniony kan. 601.

Nie podaje też instrukcja przykładów tego wielkiego niebezpieczeństwa, jak to uczyniła instrukcja 1924 r. (n. III, 1 a.) i instr. 1956 r. (n. 21). Ale dalej można się trzymać poprzedniej praktyki, że wielkim niebezpieczeństwem jest pożar, powódź, ostrzeliwanie w czasie wojny, niebezpieczna choroba zakaźna lub umysłowa itp.

2) „By się udać do lekarza lub na leczenie³⁶, byleby to było w miejscu zamieszkania lub w pobliżu”.

Mowa o zbadaniu się u lekarza lub leczeniu w ambulatorium (opatrunki, założenie gipsu w przypadku złamania, naświetlanie specjalnym aparatem, leczenie zębów itp.), ośrodka zdrowia itp.

Lekarz, do którego udaje się zakonnica, lub zakład lecznicy, powinien znajdować się w tej miejscowości, gdzie jest położony klasztor albo w pobliżu. W praktyce znaczy to, że normalnie sprawę załatwi się w kilku godzinach, dostępnymi dla wszystkich środkami lokomocji jak tramwaj, autobus, taksówka, kolejka podmiejska.

³⁶ Na podstawie instr. 1956 r. (n. 24) można było prosić Stolicę Ap. o dyspensę w takim przypadku.

3) „Dla towarzyszenia chorej mniszce ³⁷, jeśli tego wymaga prawdziwa konieczność”.

Do mniszki chorej stosuje się poprzedni przypadek, natomiast tutaj jest mowa o zdrowej zakonnicy, która towarzyszy chorej siostrze.

„Prawdziwa konieczność” zachodzi wtedy, gdy chora nie mogłaby sama udać się do lekarza czy na leczenie, czyli potrzebuje pomocy lub towarzystwa innej osoby. Natomiast towarzystwo zdrowej siostry nie jest konieczne, gdy chora zostanie zawieziona do szpitala i tam znajdzie dostateczną opiekę ze strony wykwalifikowanego personelu.

4) „Dla wykonania pracy ręcznej lub koniecznego nadzoru w miejscach poza klauzurą ³⁸, lecz położonych w obrębie ogrodzenia klasztoru”.

Przypadek ten ma na uwadze wszelkie prace, które trzeba wykonać w związku z uprawą roli, remontami, gospodarstwem domowym itp. Chodzi o wykonanie tych prac lub o nadzór nad pracami o ile wykonują je osoby spoza klasztoru.

Miejsce pracy musi być położone w obrębie ogrodzenia klasztoru (intra saepta monasterii), czyli zakłada się, że jest podwójne ogrodzenie: jedno wyznacza klauzurę papieską, drugie obejmuje np. kościół, rozmownice zewnętrzne, ogród warzywny, budynki gospodarcze, staw rybny itp. Na tym przyległym do klasztoru terenie pracują zwykle osoby spoza klasztoru, ale jest on złączony ogrodzeniem z klasztorem. Tam może też być dom dla sióstr zewnętrznych i dla gości.

5) „Dla wykonania ³⁹ praw cywilnych”.

Instrukcja mówi ogólnie, więc należy stosować prawo danego kraju, które pozwala lub nakazuje korzystanie z praw cywilnych, np. udział w wyborach do władz ustawodawczych czy samorządowych, świadczenia w sądzie itp. Czasem uchylanie się zakonnic od korzystania z tych praw mogłoby wywoływać zgorszenie, albo szkodzić dobru powszechnemu.

6) „Dla wypełnienia czynności administracyjnych ⁴⁰, których inaczej załatwić się nie da”.

Są to sprawy związane z administracją domu zakonnego lub jego majątku, jak udanie się do urzędu, biura notarialnego itp.

³⁷ Instr. 1956 r. (n. 24) przewidywała, że w tym przypadku można było prosić Stolicę Apost. o dyspensę.

³⁸ Por. poprzedni przypisek.

³⁹ Przewidywała ten przypadek instr. 1956 r. (n. 22) ale najpierw trzeba było otrzymać deklarację ordynariusza miejscowego, że zachodzi konieczność wykonania praw lub obowiązków cywilnych.

⁴⁰ Według instr. 1956 r. (n. 24) można było otrzymać w tym przypadku dyspensę od Stolicy Apost.

Trzeba brać pod uwagę warunki danego kraju i przyjęty sposób załatwiania spraw.

Jeżeli da się te sprawy załatwić w rozmownicy klasztornej, ustaje racja wyjścia z klauzury.

7) Dla innych przypadków, poza wyżej wymienionymi, przełożona winna prosić o pozwolenie na wyjście z klauzury, gdy zajdzie ważna przyczyna, ordynariusza miejscowego i przełożonego zakonnego, jeżeli takiemu klasztor podlega.

Tą ogólną normą są ujęte wszystkie inne przypadki, jakie może wysunąć życie. Musi zajść ważna przyczyna (*gravis causa*), co osądza przełożona i ordynariusz. Może to być miłość bliźniego, wielki pożytek klasztoru, uniknięcie poważnych strat materialnych, potrzeba duchowa danej zakonnicy itp.

Pobyt poza klauzurą w tym przypadku ma się ograniczyć „na przeciąg czasu prawdziwie konieczny” (art. 7 c).

Rozumie się samo przez się⁴¹, że postulanki i nowicjuszki mogą wyjść z klauzury bez odnoszenia się do Stolicy Apost., gdy definitywnie opuszczają zakon wracając do życia świeckiego, także profeski, którym skończył się okres ślubów czasowych i nie będą składać ślubów wieczystych.

B) Kto daje pozwolenie

W przypadku 1-szym nie potrzeba żadnego pozwolenia lub udawania się do ordynariusza o stwierdzenie grożącego niebezpieczeństwa.

W przypadkach dalszych, od 2-go do 6-go, pozwolenie daje przełożona klasztoru, ale musi mieć przynajmniej ogólną⁴² zgodę ordynariusza miejscowego i przełożonego zakonnego, jeśli takiemu klasztor podlega. Szczegółowa zgoda ordynariusza (i przełożonego zakonnego) wtedy jest potrzebna, gdyby tego zażądał.

Nadto instrukcja wyraźnie przepisuje (art. 7 b): „Oprócz wypadków ratowania zdrowia, jeśli pobyt poza klauzurą ma się przedłużyć ponad tydzień, przełożona powinna uzyskać uprzednią zgodę ordynariusza miejscowego i przełożonego zakonnego, jeśli takiemu klasztor podlega”.

Tak postąpi przełożona, gdy przewiduje, że pobyt poza klauzurą będzie dłuższy od tygodnia. A gdy tego nie przewidziała, a faktycznie pobyt się przedłużył? O tym instrukcja nie wspomina. Wystarczy chyba, gdy po wyjeździe zakonnicy przełożona zawiadomi ordynariusza, zwłaszcza gdy ta osoba jeszcze nie wróciła do klauzury.

⁴¹ Co zresztą wyraźnie zaznaczyła instr. 1924 r. (n. II, 1 e) i instr. 1956 r. n. 10.

⁴² „Cum consensu saltem habituali” (art. 7 b).

W innych przypadkach, nie wymienionych w punkcie 2 do 6-go, przełożona za każdym razem musi się zwrócić do ordynariusza (i przełożonego zakonnego) o pozwolenie, przedkładając przyczynę, dla której prosi o to pozwolenie i okres czasu potrzebny dla pobytu poza klauzurą.

C) Czas pobytu poza klauzurą

Oprócz przypadków ratowania zdrowia, zazwyczaj czas pobytu poza klauzurą nie powinien przekraczać tygodnia.

Gdy pobyt poza klauzurą obejmuje przypadki wyliczone w punkcie 3-cim do 6-go, i ma się przedłużyć ponad tydzień, należy zachować przepisy co do pozwolenia, wyżej podane.

Wszystkie jednak wyjścia z klauzury dozwolone zgodnie z powyższymi normami, nie mogą być przedłużone ponad trzy miesiące bez zgody Stolicy Apost. (art. 7 d). To się odnosi również do pobytu poza klauzurą z racji leczenia.

W ramach powyższych przypadków, przewidzianych w instrukcji, ordynariusz może dać pozwolenie na pobyt poza klauzurą na okres do trzech miesięcy, chociażby nawet przewidywał, że pobyt musi się przedłużyć, np. z racji leczenia zakonnicy w sanatorium. Dopiero wtedy trzeba się zwrócić o pozwolenie do Stolicy Apost., gdy trzeba będzie faktycznie przedłużyć ten pobyt ponad trzy miesiące.

Zakończenie

Dokładna analiza instrukcji „Venite seorsum” z 1969 r. i uświadomienie sobie poprzednich przepisów określających klauzurę papieską mniszek prowadzi do wniosku, że nastąpiło przystosowanie klauzury papieskiej obowiązującej w klasztorach mniszek do wytycznych soborowych.

Obowiązujące obecnie normy prawne dotyczące klauzury są bardziej elastyczne i łatwiejsze w stosowaniu. Instrukcja ustrzegła się drobiazgowości, udzieliła większych upoważnień przełożonej klasztoru, uwolniła ordynariusza miejscowego od zbyt częstego ingerowania w sprawy klasztorne i rozpatrywania poszczególnych przypadków, które może załatwić przełożona klasztoru. Uwolniła również klasztor i ordynariusza od obowiązku zbyt częstego zwracania się o pozwolenie do Stolicy Apost. w sprawach, o których z góry wiadomo, iż regularnie mają miejsce w klasztorze. Instrukcja jest wyrazem stopniowo wprowadzanej decentralizacji w Kościele i dostosowywania zasad prawa kanonicznego do zmienionych warunków społecznych i ekonomicznych.

Warszawa, 15. XII. 1969.

ARGUMENTUM

Adaptata renovatio clausurae papalis monialium iuxta Vaticanum II

Inter iuris canonici instituta clausura papalis lentae diuturnaeque mutationi subiciebatur. Recentioribus temporibus vetus lex clausurae in Codice J. C. nec non in instructione anno 1924 promulgata amplectitur. Demum anno 1950 a papa Pio XII quaedam mutationes in hac re introductae sunt, v. g. distinctio in clausuram papalem maiorem minoremque.

Tempore Vaticani II habebatur clausura monialium praesentibus temporibus ac conditionibus socialibus accomodanda esse. Qua de causa decreto „Perfectae caritatis” clausuram papalem monialium renovare iussum est. Normae executivae decreti „Perfectae car.” anno 1966 promulgatae in secunda parte motu proprio „Ecclesiae Sanctae” nonnulla praecepta manifestaverunt quomodo renovatio clausurae agenda sit. Denique instructio „Venite seorsum” die 15 Aug. anno 1969 a S. Congr. de Religiosis et Institutis Saecul. edita accuratissimas normas clausuram monialium definientes posuerat mutatis etiam quibusdam canonicis C.J.C.

In hac disputatiuncula accuratissime de propositionibus in instructione „Venite seorsum” positis et eis cum propositionibus legis communis comparatis auctor ratus est clausuram papalem monialium praesentibus conditionibus iuxta rationem Vaticani II adaptatam esse. Instructio illa decentralismum gradatim in Ecclesia inlatum exprimit, normas cedentiores facilioresque ostendit, a parvis fugit, superiorissas domorum multis praerogativis donat, nec non Ordinarium loci minoris momenti rebus domorum immisceri vetat.